

מתקפת פיוס איראנית כלפי מדינות ערב ואיומים גוברים מול ישראל

סימה שיין ורז צימט | 18 באפריל, 2023 | גיליון 1711

איראן מתמקדת בשני תהליכים אזוריים מנוגדים: מחד גיסא, שיפור הדרגתי של הקשרים עם מדינות ערב, בדגש על מדינות המפרץ ובראשן ערב הסעודית. מאידך גיסא, עימות מחריף של "חזית ההתנגדות" בתמיכת איראן - מול ישראל. גם אם ברור שהיזומה לסבב ההסלמה האחרון בגבולות ישראל בדרום ובצפון אינה קשורה ישירות לאיראן אלא להתפתחויות בזירה הפלסטינית, במיוחד למתיחות בהר הבית, אין ספק שהתיאום הגובר בין רכיבי "חזית ההתנגדות" השונים וההסלמה הרב-זירתית מנוצלת היטב על ידי איראן ושלוחיה כמנוף להגברת הלחץ על ישראל. הפגת המתיחות בין איראן למדינות ערב עשויה להיתפס בטהראן כהזדמנות להגביר מאמצים לשיפור המענה לפעולות ישראל ולחזק את ההרתעה האסטרטגית מולה.

בחודשים האחרונים וביתר שאת בשבועות האחרונים, איראן מקדמת את מערכת היחסים הבילטרליים בינה לבין מדינות ערב הסוניות, ובראשן מדינות המפרץ. במיוחד בולט בהקשר זה חידוש היחסים עם ערב הסעודית, שעליהם הוחלט בחסות סין לפני כחודש. זמן קצר לאחר ההכרזה על אודות ההסכם, התקיים מפגש בין שרי החוץ של שתי המדינות בבייג'ין, שבעקבותיו הוזמן נשיא איראן לביקור בריאד במועד שטרם נקבע. ולאחרונה מתקיימים ביקורים הדדיים של משלחות טכניות מאיראן וערב הסעודית, שתכליתם להכין את פתיחתן מחדש של הנציגויות הדיפלומטיות. בעקבות ההסכם האיראני-סעודי חודשו שיחות בתיווך עומאני בין משלחות מטעם ערב הסעודית והחות'יים בתימן במאמץ לקדם הסדרה בתימן, שתאפשר את סיום המערכה הצבאית הסעודית ארוכת השנים במדינה. במקביל מקיימת איראן שיחות עבודה גם עם בחריין ועל הפרק חידוש יחסים גם איתה. כך יושלם תהליך חידוש הקשרים בין איראן לכלל מדינות המפרץ.

מגמת שיפור הקשרים בין איראן לעולם הערבי אינה מוגבלת למדינות המפרץ בלבד. בחודשים האחרונים דווחו מאמצים איראנים לשפר את היחסים גם עם מצרים וירדן, המתקיימים מזה שנים בדרג נמוך: בעקבות ההסכם לחידוש הקשרים בין איראן לערב הסעודית הצהיר דובר משרד החוץ האיראני, נאצר כנעאני, כי להסכם תהיה השפעה חיובית גם על קשריה של איראן עם מצרים, ירדן ובחריין. גם שר החוץ האיראני, חוסין-אמיר עבדאללהיאן, הצהיר כי בקרוב צפויה התפתחות משמעותית בקשרים בין איראן לירדן ולמצרים במסגרת מאמציה של ממשלת הנשיא אברההים ראיסי להפיג את המתיחות באזור. בדצמבר 2022 נפגש עבדאללהיאן עם

מלך ירדן עבדאללה ועם נשיא מצרים, עבד אל-פתאח א-סיסי, בשולי כינוס בינלאומי בנושא עיראק שנערך ברמת עמון. כן דיווחו מקורות בעולם הערבי כי מתקיימים מאמצי תיווך עיראקי בין איראן למצרים ולירדן. בראשית אפריל דיווחה סוכנות הידיעות רויטרס מפי גורמים במשרד התיירות המצרי, כי מצרים תאפשר בקרוב לאיראנים הנוסעים בקבוצות מאורגנות לקבל ויזה עם הגעתם לחצי-האי סיני וכי הכוונה היא להרחיב את הגישה גם לאזורים נוספים במדינה. ירדן ומצרים מצידן ברכו על ההסכם האיראני-סעודי והביעו תקווה כי יתרום לחיזוק הביטחון והיציבות באזור.

על רקע הפגת המתיחות בין איראן למדינות ערב ניכרת הסלמה גוברת בעימות המתמשך בין איראן לישראל, במיוחד נוכח התקיפות האנטנסיות הישראליות בסוריה בתגובה לפיגוע שאירע בצומת מגידו ב-13 במארס. בתקיפה בלילה שבין 30 ל-31 במארס באזור דמשק, שיוחסה לישראל, נהרגו שני קצינים במשמרות המהפכה. בתגובה איימה איראן בנקמה ובמכתב למזכ"ל האו"ם הדגיש נציגה הקבוע של איראן באו"ם כי הכוחות האיראנים בסוריה נמצאים בשטח המדינה לפי בקשה מפורשת של המשטר הסורי, ולכן היא זכאית להגן עליהם ואינה מתכוונת להוציאם מסוריה. ב-2 באפריל הפיל צה"ל מל"ט איראני, שחדר מכיוון סוריה לשטח ישראל. עם זאת, יש להניח כי שיגור המל"ט מסוריה אינו מהווה תגובה מספקת בעיני טהראן. בהקשר זה יש לראות גם את האזהרות שהעבירה וושינגטון לכלי שיט בים הערבי ומפרץ עומאן, וההחלטה לתת פומבי לשיגורה של הצוללת הגרעינית, פלורידה, למפרץ הפרסי.

על רקע זה, ההסלמה הביטחונית בישראל סביב הר הבית והתקיפות מלבנון ומסוריה התקבלו בשביעות רצון רבה באיראן. תגובת ישראל ברצועת עזה ובלבנון הוצגה על ידי התקשורת הממסדית באיראן כעדות לחוסר יכולתה של ישראל להתמודד בעתיד עם תרחיש של שיגור טילים בו-זמני ממספר חזיתות, במיוחד לנוכח המשבר הפוליטי הפנימי במדינה. כך, למשל, היומון השמרני "וסן אמרוז" שיבח את הצלחת "ההתנגדות הפלסטינית" לזום מערכה נגד ישראל ממספר חזיתות בו-זמנית והדגיש כי הסולידריות המבצעית והתקשורתית של גורמי "חזית ההתנגדות" במצב הרגיש, שבו ישראל נמצאת בחג הפסח, יצרה משוואה חדשה המעוררת פחד בישראל. סוכנות הידיעות "תסנים", המזוהה עם משמרות המהפכה, טענה, כי התנהלות ממשלת נתניהו וארגוני הביטחון הישראלים באירועי ההסלמה מעידה על כך כי הם חוששים אפילו מעימות בו-זמני בשתי זירות, וניכר שהם מודאגים מכך שכניסת יתר "קבוצות ההתנגדות" למלחמה כלל-זירתית עלולה להביא לחיסולה של ישראל. דובר משמרות המהפכה, רמצ'אן שריף, התייחס אף הוא במסיבת עיתונאים לרגל "יום ירושלים העולמי", (ב-14 באפריל), וקבע כי כינונה של "חזית אנטי-ציונית מאוחדת מדרום לבנון והגולן הסורי ועד עזה והגדה המערבית" מציב את ישראל בפני אתגר אדיר בתוך פרק זמן קצר, במיוחד על רקע המשבר הפוליטי הפנימי בה.

ובנוסף, נשיא איראן ראסי קיים שיחות טלפון עם מנהיגי סוריה, טורקיה, אלג'יריה ותורכמניסטאן, שבהן הדגיש את הצורך בגיבוש חזית משותפת מול ישראל לשחרור פלסטין.

בשיחתו עם נשיא טורקיה, רג'פ טאיפ ארדואן, קרא ראיסי לכינוס חירום של הארגון לשיתוף פעולה אסלאמי, לבחינת דרכים להתמודדות עם מהלכי ישראל בהר הבית. לשיחה עם נשיא סוריה, בשאר אסד, נודעה חשיבות מיוחדת על רקע ריבוי התקיפות על אדמת סוריה באחרונה וכן שיגור שלוש הרקטות מדרום רמת הגולן לעבר ישראל (ב-8 באפריל), ככל הנראה בידי ארגונים פלסטינים. בשיחה אמר ראיסי לאסד, כי הסדר העולמי משתנה לטובת "ציר ההתנגדות" וכי "פשעי המשטר הציוני" מעידים על חולשתו וייאוש, ועל עתידו המובטח והמזהיר של "זרם ההתנגדות". גם ביקורו של מפקד כוח קודס, אסמאעיל קאאיני, בסוריה ב-8 באפריל נועד לחזק את נשיא סוריה ולשפר את התיאום בין המדינות, כשעל הפרק דיווחים מתרבים על אודות אספקת מערכות הגנה אווירית איראניות לסוריה.

שלל האירועים במסגרת ההסלמה בגבולות ישראל, שבמוקדם הר הבית והפעלתן של זירות עזה, לבנון ורמת הגולן על ידי חמאס, בהמשך לתקיפות ישראל בסוריה נגד יעדים איראניים, מעלים את השאלה עד כמה המהלכים בזירות השונות מתואמים בין כלל גורמי "חזית ההתנגדות", בדגש על חיזבאללה ואיראן.

בשנים האחרונות הגבירה איראן את מאמציה לבסס יכולות אסטרטגיות מול ישראל, לרבות באמצעות שלוחיה באזור, כדי לספק מענה משופר לנוכח הפעילות הישראלית הגוברת מול יעדים איראניים בסוריה ובאיראן עצמה. חרף התקיפות הישראליות, ממשיכה איראן להעביר אמל"ח לסוריה ולחיזבאללה במגוון דרכים, ולאחרונה גם תוך ניצול שיירות האספקה ההומניטריות המועברות לסוריה בעקבות רעידת האדמה שאירעה בפברואר. כמו כן, איראן ממשיכה לחזק ולחמש את המיליציות הפרו-איראניות הפועלות בסוריה ובגבול סוריה-עיראק, וניכר שהגבירה את מעורבותה גם בזירה הפלסטינית בכלל ובגדה המערבית בפרט. כל זאת, במאמץ להגביר את התיאום בין מרכיבי "חזית ההתנגדות". במערכה זו נודע תפקיד מרכזי לחיזבאללה ולמזכ"ל הארגון, חסן נסראללה אישית, הן בזכות ניסיונו והיכרותו רבת השנים עם ישראל והן בשל מעמדו המרכזי והשפעתו בטהראן, שהתחזקו מאז חיסול קאסם סולימאני בינואר 2020. שיטת הפעולה האיראנית באמצעות שלוחיה באזור מאפשרת לטהראן מרחב חסינות והכחשה, תוך שימור השפעתה והגברת כוחם של שותפיה האזוריים על ידי אספקת אמל"ח וטכנולוגיה, לרבות יכולות ייצור עצמאיות.

זאת ועוד, גם אם ברור שהיוזמה לסבב ההסלמה האחרון אינה קשורה באופן ישיר לאיראן אלא להתפתחויות בזירה הפלסטינית, במיוחד לאירועי הר הבית, הרי שעל בסיס תיאום קודם וארוך טווח, המתקיים בין מרכיבי "חזית ההתנגדות", הוא מנוצל היטב על ידי איראן ושלוחיה כהזדמנות לביסוס מאזן הרתעה מול ישראל. בהקשר זה יש לראות את נוכחותם לאחרונה של יו"ר הלשכה המדינית של חמאס, אסמאעיל הניה, ושל מזכ"ל הג'האד האסלאמי הפלסטיני, זיאד אלנח'אלה, בבירות ופגישותיהם עם נסראללה, וכן ביקור מפקד כוח קודס בדמשק, וייתכן שגם בבירות. גם אם אירועי ההסלמה לא התרחשו בהתאם ליוזמה איראנית ולא נוהלו על ידי טהראן, הרי שמבחינת איראן מדובר בהתפתחות חיובית העשויה לאפשר את התרחבותו של

עימות עתידי אפשרי עם ישראל לכדי עימות רב-זירתי, שיקשה על ישראל להתמודד איתה. הערכה איראנית זו עלולה לחזק את תחושת הביטחון בטהראן ביחס לאפשרות להתמודד בהצלחה רבה יותר מול ישראל וכך להגביר את נכונות טהראן ושלוחיה לאמץ קו מתריס יותר מול ישראל, שאינה מעוניינת, להערכתם, בעימות כולל בעת הנוכחית.

בסיכומי של דבר, בעוד איראן פועלת לשפר את קשריה עם מדינות ערב, במיוחד במפרץ, ניתן להצביע על הסלמה מתמשכת בין ישראל לבין איראן ושותפיה ל"ציר ההתנגדות", כשברקע תיאום גובר בין רכיבי ציר זה. התיאום ניכר כבר באירועי "שומר החומות" במאי 2021, שבמהלכם פעל חמ"ל משותף בבירות בין איראן, חיזבאללה, חמאס והג'האד האסלאמי הפלסטיני.

על ישראל לקחת בחשבון, כי מבחינת טהראן, "חזית ההתנגדות" במובנה הרחב ובהקשר של התלקחות אזורית רחבה, כוללת גם את המיליציות הפרו-איראניות בעיראק ואת החות'ים בתימן, המצוידים ביכולות אמל"ח מתקדמות. לא מן הנמנע כי דווקא הפגת המתיחות בין איראן לשכנותיה הערביות תשמש עבודה כהזדמנות להגביר את מאמציה לשפר את המענה מול ישראל ולחזוק ההרתעה האסטרטגית מולה.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט